

עלון דברי חיים לפרשת עקב

"ואכלת ושבעת וברכת" (ח', י')

ברכת המזון כולה דאורייתא, מלבד ברכת "הטוב והמטיב" אשר היא מתקנת חכמים, כמאמר הגמרא: אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו ביבנה הטוב והמטיב, "הטוב" שלא הסריחו, ו"המטיב" שניתנו לקבורה.

והפלא עצום: וכי בשביל אירוע חד פעמי – ללא השלכות על העתיד, ראוי לתקן ברכה מיוחדת וקבועה לדורות? ועוד, הרי הפורענות בהריגת אנשי ביתר היתה קשה לאין ערוך מהישועה בנתינתם לקבורה?

על דבר נוסף אנו מברכים ברכת "הטוב והמטיב": על שינוי יין, כאשר מביאים לפנינו לשולחן יין חדש. וגם זה פלא: למה דווקא יין? ואילו מעדנים אחרים – לא.

בעצם, כל ברכת המזון נתקנה על סדר בנין האומה, אשר נבנית שלב אחר שלב, באצבע ההשגחה. תהליך, שאנו רואים ראשית בהשגחה הפרטית שנראתה בירידת המן במדבר בהוציאם ממצרים, אשר על ידי כן הזדככה נפשם ללמוד תורת ה'. ואחר כך בהנחילם את הארץ, ובנין ירושלים כמרכז, ובתוכה, הבית הגדול שבו השרה ה' שכניתו, וקרא שמו עליו, ואשר היה מתנהל בניסים קבועים בכל יום.

ועניינים אלו אנו מזכירים בברכות הראשונות.

אמנם, אף הברכה הרביעית היא על זה הדרך, כי ברכת הטוב והמטיב נתקנה על המשך הקיום הנצחי של האומה הישראלית – בגלות. אשר למרות היות אומנתו משונה ומבודדת בדתיה ומנהגיה, ולמרות נדידתה בגלות זה אלפיים שנה, עדיין משתמרים בה רוחה, הודה ותפארתה. ועל אף כל הרדיפות וההתנכלויות – כל כלי יוצר עליך לא יצליח.

דבר זה, אשר כיום אנו רואים בחוש, לא היה מובן מאליו בתקופה שלאחר החורבן. כאשר לאחר השבר הגדול של חורבן ירושלים, הורגשה תקומה תחת הנהגת בר כוכבא, אשר גם גדולי עולם טעו בו כמשיח, אז באה מכת-מחץ סופית בחורבן העיר ביתר עד היסוד ונפילת המוניה לפי חרב.

כה גדול היה היאוש, עד כי היו רבים שחשבו כי "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" (עמס ה'), וכי קיומה בגלות אינו אפשרי עוד, אלא עתידה לכלות בין העמים.

ברם, כאשר ראו בעיניהם כי בתוך עצם הזעם והפורענות, הומלך באורח פלא מלך חסד אשר ציוה לקבר את ההרוגים כמסופר בירושלמי, הבינו כי הצרות באות במידה קצובה – ולא יותר, אפילו כמלא נימה.

וראו מזה, כי למרות שאנו כשה בין שבעים זאבים המבקשים לטרפנו, מכל מקום ה' לא יפקירנו לשיניהם, לבלותינו.

אז באו חכמים ותיקנו על הישועה בביתר את ברכת הטוב והמטיב. כי זאת היתה הפעם הראשונה שנראתה הנהגה זו, ועל כן מסמלת אותה יותר מכל. ולכן אנו אומרים כי ה' הוא "מלכינו, אדירנו...גואלינו...". וכי הוא ייטיב לנו ויגמלנו – לא בדרך בקשה, אלא בדרך של הבעת בטחון שבאה מתוך ודאות – כאשר ראו עינינו, שהמטיב וגמל לנו בעבר והצילנו.

וממילא יובן היטב מדוע נקבעה לדורות ברכה על מאורע חד פעמי, כי באמת לא היה זה מקרה חד פעמי חולף, אלא מאורע שמגלה באופן מוחלט את הנהגת ה' איתנו תמיד, והבטחה על נצחיות קיומנו – לדורותו.

ודוקא מתוך הפורענות האיומה של נפילת ביתר, נגלתה יד ה' אשר שולטת בנסיבות, ואינה נותנת לצרה להרע יותר ממה שנגזר. והיה לנס, כי לא הסריחו המתים, עד אשר קם מלך חדש ונתנם לקבורה.

ובזה יתבאר לנו גם טעם ברכת "הטוב והמטיב" על היין דווקא.

כי יותר מכל, באה לידי ביטוי התבדלות ישראל מן העמים – בזהירות היהודי משתיית יין של נכרי, עד שאפילו רק נגע הגוי בכוס – שופך יינו ומדיח כוסו ג' פעמים. והטעם לגזירה זו, כדי לגרום לריחוק הלבבות ולמנוע התקרבות לגויים, כי גזרו על יינם משום בנותיהם.

וכך אמרו במדרש איכה: "גלתה יהודה" – אומות העולם, שאוכלים מפיתם שוותים מיינם – אין גלותם גלות, אבל ישראל, שאין אוכלין מפיתם ואין שותין מיינם – גלותם גלות. כי הגוי ישתקע במקומו החדש, והיה כאזרח הארץ. אבל היהודי תמיד יתבלט בשונותו, וימשוך כלפיו רגשי איבה.

נמצא, כי במשטה היין, ניכרת במיוחד התרחקותנו מן הגויים, והתוצאה הישירה לכך היא יצירת מחיצה של ניכור ושנאה.

וזהו דבר אות ופלא להשגחתו יתברך ושמירתו עלינו, כי למרות ההתבדלותנו מחד, והשטנה כלפינו מאידך – לא כלינו ולא תמנו, כפי שהיה צפוי לכל עם אחר – בדרך הטבע.

ועל כך אנו משבחים ומברכים "ברוך הטוב והמטיב"!

מנחת הלוי (ובבאר דברי המשך חכמה)

"ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (ח', י"ז)

לעיל כשביקש להזהיר שלא יסורו מן הדרך נקט לשון "פן", "השמר לך פן תשכח את ה' אלוך", או "פן תאכל ושבעת". ואילו כאן אינו אומר "פן תאמר בלבבך" רק "ואמרת בלבבך"?

אלא, כל עוד זוכר האדם את אלקיו, אין אפילו חשש כי יבוא למחשבת כחי ועוצם ידי.

ואילו אם אף נתקיים בו "זרם לבבך ושכחת את ה' אלוך המוציאך מארץ מצרים", והתרחק מן האמונה היוצאת ממעמד יציאת מצרים, אזי אין רק חשש "פן" יאמר "כחי ועוצם ידי", אלא מובטח הוא שכך יהיה, שיתדרדד עד לדיוטא זו, לחשוב כי "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה"!

רבי יחזקאל לוינשטיין

"ויאמר ה' אלי קום רד מהר כי שיחת עמך אשר הוצאת ממצרים" (ט', י"ב)
מה פשר הזירו זהו, שמיהרו הקב"ה בלשון "קום רד מהר"?

ברם, מצינו שבני ישראל אמרו לאהרן בחטא העגל "זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". ומדוע הוצרך להזכירו שהעלם מארץ מצרים?

אלא, שבנקודה זו הטעה אותם היצר, לחשוב שמשה לא היה אך שליח ה' להוציאם ממצרים, רק הוא בעצמו הוציאם, וכיון שמת שוב אינם צריכים לשמור מצוותיו. לכך ביקשו מאהרן "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו".

לפיכך זרזו הקב"ה למשה ואמר לו "רד מהר", כי היות שבאו לידי חטא, בסברם שמשה מת, אם כן מוטב שירד מהר ויראה להם כי חי הוא. לכן גם הזכיר הקב"ה בדבריו, "רד מהר מזה כי שיחת עמך אשר הוצאת ממצרים", רצה לומר, שדבר זה שאתה הוצאתם ממצרים, הוא המקור הראשון לטעותם.

רבי ישראל סלנטר

”ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שני ידי ואשברם” [ט', י"ז]

ענין שבירת הלוחות טעון ביאור. היתכן שסבר משה כי מחמת חטא העגל שוב אינם זקוקים עוד לתורה. לכאורה היה לו להמתין עם הלוחות עד שישפרו מעשיהם, ולא לשבור אותם לחלוטין, ואחר כך להתנפל לפני ה' שיתן את הלוחות השניות?

אלא, אמרו במסכת עירובין על מה שכתוב "חרות על הלוחות" – אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. הוי אומר, שסגולה היתה בלוחות הראשונות, שאם למד אדם תורה פעם א', שוב אינו שוכח. משה רבינו בראותו את העם במעמד חטא העגל עלה חשש בלבו, שמשום הסגולה הזו שבלוחות, עלול לצאת חילול הקודש, שאף אדם מגועל ומושחת במעשים רעים יהיה בקי בכל חדרי תורה. לכך ביקש לשבור את הלוחות הראשונות ולהשתדל להשיג לוחות אחרים.

והנה מקור הסגולה הזו, הוא מכח היות הלוחות דבר המעמיד את האותיות שלא יהיו פורחות באויר, אחר שהיו "מעשה אלוקים", דבר העומד לעד וללא תנאי. אבל הלוחות השניות, שהיו מעשי ידי אדם, כפי שאמר הקב"ה למשה "פסל לך", שוב אינם מתקיימים אלא רק בתנאים וגררים מסויימים, ולכן הוצרכו להיעשות מתוך הכנה ועבודה מוקדמת של משה. וכיון שאופן קבלת התורה על ידי משה, הוא אות ודוגמא לכל מקבלי התורה לדורות, נקבע מכח הלוחות השניות, שכל אדם הבא ללמוד תורה, צריך שיכין לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', בהכשרת הלב לתורה. וכפי מידת היותו מוכן ומוזמן ביראת ה' ובמידות, כך תתקבל אצלו התורה מתחילה, וכך תישמר אצלו, שאם יפול ממדרגתו, כמו כן תישכח התורה ממנו. מעתה פשוט איפוא, שחששו של משה כבר אין לו כל כך מקום, כי מכאן ואילך שום דבר אינו מובטח ועומד, רק לפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמידות, כך ינתן לו מן השמים קנין התורה, ולפי ערך ירידתו לאחר זמן, כך תישכח התורה ממנו, ולא תתחלל התורה בקרבו.

רבי שמעון שקוף

”ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שני ידי ואשברם” [ט', י"ז]

מה פשר הלשון "ואתפוש", וכי לא היו הלוחות ביד עד עתה?

ברם, אצל גדולי האומה כל פעולה, ולו הפעוטה ביותר, לא נעשתה ללא חשבון וכוונה מיוחדת. כמו כן אצל משה רבינו, לא היה שייך לאחוז הלוחות סתם כך ללא כל סיבה, וכל מה שתפשם בידו לא היה אלא על מנת לתתם לישראל. מעתה, כיון שחטאו והיה ראוי לשברם לעיניהם, נשתנתה המטרה, ושוב לא היתה זו אותה תפיסה שלפני כן, רק תפיסה לשם השלכה ושבירה.

לכך נאמר "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם...", שכן תפיסת הלוחות של עכשיו היתה כבר תפיסה לשם השלכה ושבירה.

רבי יוסף ליב ננדיק זצ"ל

”השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים...” [וי"א, ט"ו] וברש"י: "וסרתם" – לפרוש מן התורה, ומתוך כך "ועבדתם אלהים אחרים", שכיון שאדם פורש מן התורה, הולך ומדבק בעבודה זרה.

וקשה, דהלא מצינו בחז"ל, שדרכו של היצר בהסיתו את האדם לעבירה, שהיום אומר לו עשה כך, ומחר עשה כך, עד שאומר לו: לך עבוד עבודה זרה. אם כן מדוע בדברי תורה נאמר כאן שכיון שפורש מהם, מיד הולך ומתדבק בעבודה זרה?

אלא, אם שני אנשים או עמים לוחמים זה בזה, וא' גבר על רעהו, עדיין אינו מובטח בנצחון, כי עוד אפשר שיתאושש המנוצח ויגבר על המנצח של היום.

לא כן כאשר גבר הא' על יריבו, וגם נטל הימנו את נשקו, שאז הנצחון הוא אכן אמיתי, כי מעתה לא יוכל עוד לקום עליו ולנצחו.

כיוצא בזה במלחמת היצר, שאף אם הסית יצר הרע את האדם לדבר עבירה וגבר עליו, עדיין לא נצחו לחלוטין, כי אם יקום עליו בחזרה וישוב בתשובה שלימה, הנצחון יהיה שלו.

לא כן אם הסיתו היצר שלא ללמוד תורה, הרי לקח ממנו את כלי מלחמתו, כמאמר חז"ל "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", לכך ברור שבסוף יבוא לידי עבודה זרה, מה שאין כן בשאר עבירות.

החפץ חיים

”למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ” [וי"א, כ"א] מהו "כימי השמים על הארץ"?

אכן הברכה האמיתית לאדם היא, שיוכה לחיות על הארץ חיים רוחניים, נקיים וזכים מעפר החומריות. סגולה זו נחונה בה ארץ ישראל, שיכול אדם השוכן בה להתעלות ולהתקדש לכדי חיים שמימיים על הארץ.

זהו שנאמר "כימי השמים על הארץ", שיהיו להם ימים של שמים אף שהם שרויים על הארץ.

רבי אליהו לופיאן

סיפור השבוע

”ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד” [י', ט"ז]

פעם בבוקרו של יום שבת פתח בעל חדושי הרי"ם דלת בית המדרש ומצא קהל של חסידים יושב ולומד תורה לפני התפילה, נענה ואמר: "באמת מן הראוי בשבת קודש להתפלל עם בוקר ולילך לאכול את הסעודה בשביל עונג שבת, אך אם לומדים תורה לשמה, ומתכוונים לקיים בזה את הכתוב: "ומלתם את ערלת לבבכם" – אזי מילה דוחה שבת..."

תקציר ההפטרה – ישעיה מ"ט – נ' – נ"א

הפטרנו היא השנייה מ' דנחמותא שקורין אחרי תשעה באב. ישעיה מנחם את ציון שסברה שה' עובה, ובאמת אין הדבר כן כי ה' לא ישכח מלרחם על עמו. ומתנבא על קיבוץ גלויות שאומות העולם יביאו את ישראל לארצם בכבוד רב, ואח"כ יתנקם ה' מאומות העולם המקנטרים את ישראל. ה' קורא את ישראל לשוב בתשובה שכן מה שגירש את ישראל היה משום עוונתיהם, אבל אם יחזרו בתשובה בטלו הגירושין ויפדם מהגלות. ישעיה מסביר את מעלת הנביאים שכן ה' נתן בו כח ללמד את העם, וה' מעיר אותו כל בקר כדי שישמע ברוח קדשו מה שילמד לבניו. וישעיה הולך להתנבאות בשליחות המקום אף אם יודע שיקבל מכות, כי הוא יודע שה' המצדיק אותו קרוב ליזכותו בדין. לכן ירא ה' השומע בקול הנביאים יבטח בה' כי הוא יצילהו מצרותיו. אבל מכיון שישראל לא שמעו לקול הנביאים, ובכך הבעירו את חמת ה', לכן ימותו ע"י האש וימותו בעצבון כעונש על שהבעירו חמת ה'. הנביא מסיים בדברי נחמה שה' יוציא אותם מן הגלות, וכמו שה' גידל את אברהם, ונולד להם בן לעת זקנותם, כך ה' יוציא אותנו מן הגלות כשנהיה נוֹאשים מן הגלות.

שבת שלום!

יוצא לאור להצלחת יעקב בן שושן נ"י
-לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל

kossover@gmail.com